STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE
Revista științifică a Universității de Stat din Moldova, 2026, nr. 4(204)

CZU: 821.135.1-3.02″19″ **https://doi.org/10.59295/sum4(204)2026_09**

DESCHIDERI SPRE LIRICIZAREA REGIMULUI NARATIV HOMODIEGETIC ÎN PROZA POSTMODERNĂ ROMÂNEASCĂ

***Carolina GABURA*,**

Universitatea de Stat din Moldova

Deschiderea spre liricizare a regimului narativ homodiegetic în proza postmodernă evidențiază dinamica formelor narative în literatura română a secolului al XX-lea. În continuitatea modelelor canonice de liricizare a discursului narativ, ilustrate de M. I. Caragiale, M. Sadoveanu, L. Blaga și M. Eliade, eul povestitor se afirmă ca instanță de mediere a realității și ca factor de organizare a experienței narative prin prisma interiorității. În romanul postmodernist din anii ’80, se constată o mutație estetică majoră, marcată de ironie, parodie, grotesc, intertextualitate și autoreferențialitate, procedee care par să contrazică premisele lirismului tradițional. Analiza demonstrează că liricizarea nu este anulată, ci problematizată și reconfigurată, prin deplasarea accentului de la afectivitatea clasică spre o interioritate fragmentată, intelectualizată și corporalizată. Naratorul din proza postmodernă se caracterizează prin expansivitate identitară, pluralitate de perspective și explorarea imaginarului oniric, devenind principalul vector al poetizării discursului narativ.

***Cuvinte-cheie**: regim narativ homodiegetic, perspectivă, interioritate, identitate, alteritate, expansivitate, corporalitate, intertextualitate.*

OPENINGS TOWARDS LYRICIZATION OF THE HOMODIEGETIC NARRATIVE REGIME IN ROMANIAN POSTMODERN PROSE

The openness towards lyricization of the homodiegetic narrative regime in postmodern prose highlights the dynamics of narrative forms in 20th-century Romanian literature. In the continuity of the canonical models of lyricization of narrative discourse, illustrated by M. I. Caragiale, M. Sadoveanu, L. Blaga and M. Eliade, the narrator’s ego asserts itself as an instance of mediating reality and as a factor of organizing the narrative experience through the prism of interiority. In the postmodern novel of the 1980s, a major aesthetic mutation is observed, marked by irony, parody, grotesque, intertextuality and self-referentiality, procedures that seem to contradict the premises of traditional lyricism. The analysis demonstrates that lyricization is not annulled, but problematized and reconfigured, by shifting the emphasis from classical affectivity to a fragmented, intellectualized and embodied interiority. The postmodern narrative self is characterized by identity expansiveness, plurality of perspectives, and the exploration of the dreamlike imaginary, becoming the main vector of the poeticization of narrative discourse.

***Keywords**: homodiegetic narrative regime, perspective, interiority, identity, alterity, expansiveness, corporeality, intertextuality.*

Introducere

În literatura română a secolului al XX-lea, regimul narativ homodiegetic liric se configurează ca o formulă complexă de articulare a discursului epic, rezultată din convergența unor factori narativi, afectivi și identitari, aflați într-o relație de interdependență funcțională. La autori precum M. I. Caragiale, M. Sadoveanu, L. Blaga, M. Eliade ș.a., liricizarea depășește funcția decorativă, exprimând o viziune narativă în care eul povestitor funcționează ca instanță de mediere sensibilă a realității, iar experiența narativă se organizează în raport cu interioritatea acestuia.

Continuitatea liricizării regimului narativ homodiegetic, dar și heterodiegetic, ridică o problemă teoretică esențială atunci când este raportată la proza postmodernă – în special la romanul anilor ’80 – marcată de strategii care par să contrazică premisele tradiționale ale lirismului. Exploatarea ironiei și parodiei, a grotescului și a bufonului, precum și distanțarea deliberată de limbajul afectiv sugerează, la prima vedere, o eliminare a sentimentului în accepția sa clasică și o erodare a lirismului întemeiat pe o interioritate sensibilă, așa cum a fost definit anterior [6]. Această mutație este surprinsă de criticul M. V. Ciobanu în analiza prozei

optzeciste basarabene, unde observă abandonarea poeticului de tip paseist și proliferarea jocurilor intertextuale, ironice și autoreferențiale, concomitent cu afirmarea experimentului literar propriu-zis [5, p. 307-308]. În acest context, jocurile și experimentele narative practicate în spațiul literar românesc semnalează nu doar o schimbare de strategie estetică, ci și o transformare profundă a eului narant, care atrage, implicit, o reconfigurare a structurii și a calității lirismului, problematizând, fără a anula, posibilitatea liricizării regimului narativ.

Expansivitatea și pluralitatea eului

În proza postmodernă, eul narativ se caracterizează, în primul rând, prin expansivitate, care nu mai este generată de contemplarea naturii sau de meditația existențială de tip clasic, ci de stări intelectuale și somatice complexe, producătoare de emoții și trăiri ce se reflectă preponderent în planul conștiinței, motiv pentru care ele nu pot fi integrate în registrul afectiv al prozei tradiționale sau chiar moderne. Dinamica naratorului postmodernist se manifestă prin dezinvoltura cu care gestionează pluralitatea liniilor de subiect, a perspectivelor și a punctelor de vedere, prin fantezia inepuizabilă cu care explorează domeniul *imposibilului* [2, p. 253-254], precum și prin imaginația debordantă care îi permite „să se multiplice”, oglindindu-se într-o pluralitate de alterități. Această deschidere devine un indiciu cert al interiorității lirice atunci când naratorul, pe cale onirică și prin activarea frecventă a memoriei ancestrale, sondează abisurile ființei, straturile ei de adâncime și sinele enigmatic, sursă a unui imaginar fantasmagoric ce irupe la suprafață și tulbură regimul prozaic al existenței. Astfel de manifestări indică eliberarea unei tensiuni interioare și relevă starea de febrilitate afectivă ce caracterizează eul narant.

Un exemplu relevant în această ordine de idei îl constituie romanul *Orbitor* de M. Cărtărescu, trilogie care se impune atât ca roman al recuperării timpului pierdut, cât și ca metaroman de o complexitate comparabilă cu cea proustiană, orientat spre „arheologia și anatomia ființei” [7, p. 1348]. Privirea naratorului, avidă și intensă, capabilă să cuprindă o multitudine de fragmente perceptive, se articulează într-o dinamică variabilă, de la hipertrofie la detaliul microscopic. Această impresie de aglomerare ontologică și densitate imagistică relevă un tip particular de imaginație: fidelă observației realului, dar profund fantezistă în planul reprezentării. Analiza propusă de criticul M. Șleahtițchi asupra romanului *Orbitor* evidențiază modul în care imaginile fractalice ale fluturelui structurează simultan universul la scară cosmică și microcosmosul ființei umane, configurând o viziune cosmogonică și egogonică deopotrivă. Construcția fantasmagorică a acestui simbol, proliferând în registre multiple – real, imaginar, oniric, mental – susține o amplă „compoziție-metacompoziție” narativă, al cărei nucleu îl constituie fractalul *pata lupus* în formă de fluture, imagine cu dominantă onirică, sedimentată în memoria afectivă și arhetipală a eului narator [11, p. 193-194]. Deși, în aparență, universul narativ pare dezarticulat, policrom și proliferant, unitatea sa profundă este asigurată tocmai de realemul fluturelui, care funcționează ca principiu organizator trans-semnificativ. Prin intermediul acestui realem, viziunea oniric-metafizică a naratorului se coagulează într-o structură mito-poetică, capabilă să genereze halouri de sens și efluvii afective dincolo de succesiunea fragmentară a secvențelor textuale. Astfel, fluturele nu este doar un motiv recurent, ci o matrice simbolică ce articulează nivelurile temporale și identitare ale narațiunii – copilul, adolescentul și naratorul matur – integrând memoria involuntară, imaginarul fantasmagoric și scriitura reflexivă într-o unitate lirică de adâncime, care atribuie coerență și densitate afectivă universului conturat. Iată un exemplu edificator: „Pretutindeni, pe toată întinderea fluviului, cât zăreai cu ochii, fluturi colorați, cu aripile întinse, la câțiva pași unele de altele, alcătuiau o pardoseală amețitoare. Cei aflați departe se zăreau mici și șterși, ca printr-o ceață albăstruie, dar cel deasupra căruia treceau săniile părea un animal fărmăcător, o știmă din cele de care vorbeau bătrânii pe la clăci, o ciută nevăzută, asemeni stratocamilului, vasiliscului sau inorogului cel alb ca laptele. Bătând în aripele-ncremenite, soarele, deja aflat aproape de crucea bolții și arzând cu pară galbenă, răsfrângea culorile lor peste burțile și boturile cailor și peste chipurile celor din sănii, mânjindu-le cu sineală și auriu și sângeriu și șofran, culori alese și boierești, mai frumoase decât veșnicul cârmâz al icoanelor din casă” [3, p. 60]. Izvorâtă parcă din retortele ființei, imaginea arhetipală a fluturilor, completată pe parcursul narațiunii de multiple secvențe, e o sinteză poetică a lumii ancestrale, aurorale, a magiei trecutului, a sacrului, dar și rezervorul unui lirism regenerator, care circulă prin subteranele unui eu expansiv, tentat să forțeze limitele realului, pentru a se

contopi cu absolutul, reconstituit din fragmentele amalgamate ale posibilului și ale imposibilului. Creator al acestei miraculoase imagini, ce fascinează și subjugă simțurile prin pitorescul ei, prin forța ei emotivă, instituită ca efect al coeziunii contrariilor din care se constituie: suavitate și asprime, sacru și profan, real și ireal, naratorul se desemnează în propria narațiune drept o sursă inepuizabilă de poeticitate, ce îi absoarbe perspectiva narativă, subzistând un lirism rezultat din ciocnirea dintre gândire și afect, sentiment și idee. El e un adevărat alchimist, care convertește prozaicul în magie, realitatea în vis, un magician al metamorfozelor continue, iar tentația metamorfozei, după cum afirmă V. Popovici, „e, într-un cuvânt, un tropism fundamental al sufletului uman și un combustibil inepuizabil pentru trecerea în spiritual" [10, p. 218]. Criticul subliniază că, în literatura lui M. Cărtărescu, transfigurarea constituie un principiu esențial, reprezentând „însăși substanța visului" creator [10, p. 219]. Obsesia unei metamorfoze totale, care traversează întreaga operă, nu s-ar manifesta cu o asemenea intensitate și amploare dacă impulsul intim ce o generează nu ar acționa cu o forță irepresibilă asupra tuturor nivelurilor imaginarului personal. Această metamorfoză radicală este interpretată ca o figură originară, matrice a imaginilor și a întregii construcții literare, în interiorul căreia salvarea de sine se menține ca posibilitate permanentă, funcționând ca sursă de autocompensare, consolare și plăcere estetică [10, p. 219].

Corporalitate și densitate afectivă în regimul homodiegetic postmodern

„Figura originară", invocată de V. Popovici, poate fi pusă în relație, în termenii lui L. Rusu, cu eul artistic – instanță poetică latentă în straturile profunde ale ființei și revelată prin creație. În cazul lui M. Cărtărescu, ca și al lui Gh. Crăciun ori S. Popescu, acest eu artistic se manifestă printr-o sensibilitate exacerbată și printr-o relație de coeziune indisolubilă cu corporalitatea, antrenată, la rândul ei, în procesul de autocunoaștere mediat de scris. Această configurație a eului are consecințe directe asupra liricizării regimului narativ homodiegetic, întrucât naratorul nu mai funcționează doar ca instanță de relatare a evenimentelor, ci ca subiect al unei experiențe poetizate a ființei. Intensificarea percepțiilor psihosomatice și obsesia corporalității, caracteristice imaginarului postmodern, transformă actul narării într-o formă de explorare lirică a interiorității, în care trăirea, reflecția și corporalitatea se conjugă într-un discurs de mare densitate afectivă. Astfel, trupul, simultan obiect și subiect al narațiunii, devine un focar de iradiere a poeticității, asimilate perspectivei narative a eului povestitor, contribuind decisiv la configurarea unui regim homodiegetic în care lirismul este integrat structural și nu aplicat decorativ.

În romanul *Orbitor. Aripa stângă,* imaginea fiziologică, ce se înscrie în timpul vizionar al naratorului, o aglutinează pe cea a Bucureștiului. Mixajul de detalii, impresii, simțuri, redate în limbaj metaforizat, devine o marcă a percepției lirice: „Prins ca o piatră în inelul de stele, Bucureștiul nocturn îmi umplea ferestrele, se vărsa înăuntru și-mi pătrundea în corp și în creier atât de adânc, încât chiar din adolescență îmi imaginam un melanj de carne, piatră, lichid cefalo-rahidian, oțel cornier și urină, care, susținut de vertebre și arhitrave, însuflețit de statui și obsesii, digerând cu mațe și centrale termice, ar fi făcut din noi unul singur" [3, p. 13]. În anumite secvențe, corporalitatea însăși devine obiect al reflecției narative, generând o viziune de tip intelectualist-senzuală asupra trupului, conceput simultan ca materie și spirit. Trupul este reprezentat ca un microcosmos riguros structurat, cu o anatomie paradoxală, în care componentele sale sunt puse în analogie cu minereuri, pietre prețioase și semiprețioase sau cu centre energetice primare. Această corespondență simbolică trădează o gândire poetică de mare intensitate, alimentată de un lirism visceral ce învăluie imaginea corpului uman și îl investește cu statutul unei creații superioare, situate la confluența dintre cosmos și dimensiunea sacră. O astfel de viziune este ilustrată exemplar de următoarea secvență, una dintre cele mai pregnante prin forța sa imagistică: „Alcătuit din substanță spirituală, cristal gazos circulând prin vene de diamant și artere de jad, prin capilare de perlă și canalicule de porfir, prin interstiții de peruzea și canale limfatice de opal, la rinichi de jasp și piele de cuarț și inimă de zirconiu și creier de beriliu și testicule de safir, îngerul nostru interior, umbra noastră interioară, suprapusă identic peste noroiul împuțit al cărnii noastre, corpul nostru ceresc își are și el anatomia lui paradoxală" [3, p. 73].

În romanul *Exuvii* de S. Popescu, naratoarea, asumând perspectiva succesivelor *euri-corpuri*, perindate în propria ființă, realizează o veritabilă explorare a corporalității, configurată ca o incursiune în adâncimile ființei. Această investigare revelatoare face vizibil un univers interior ambivalent, simultan fascinant și neliniștitor, în care voluptatea coexistă cu experiența coșmarului. Cartea autoarei S. Popescu, este, în primul

rând, a subtilelor percepții psihosomatice, prin a căror prismă se revelează vârstele, înțelese drept exuvii ale corpurilor în continuă prefacere, pe care nu le atinge trecerea, ele înscriindu-se în prezentul etern al ființei. Timpul interior al acestor corpuri, mereu în schimbare, în funcție de vârsta biologică, este transpus într-o viziune senzorială, ce învederează un eu realizând o adevărată expansiune în lumea gustului, a culorilor, a sunetelor, adaptată, de fiecare dată, la un bogat registru emoțional. Percepțiile senzoriale ale naratoarei sunt încărcate mai puțin cu înțelesuri filozofice (cum e la M. Cărtărescu și Gh. Crăciun), fiind, în special, activizate de o interioritate exuberantă, care își împărtășește dezinvolt mirarea, admirația, neliniștea, vioiciunea ș.a. Iată, bunăoară, o apologie a gustului: „Apoi gustul, ce promisiune! Un evantai uriaș cu pliseuri mărunte se deschide în creier. [...] Dulcele, și el de atâtea feluri, își desface bobocul boțit în zeci de petale: cel al bomboanelor (cu totul altfel dacă erau de mentă sau de lapte, de fructe sau de ciocolată, dropsuri sau cremoase) sau al nectarului din florile de trifoi, cel fad al dudelor, dulcele prăfos al creionului pe care-l rodeam la ora de aritmetică, dulcele înecăcios al mierii, al șerbeturilor sau al smochinelor semincioase și al curmalelor [...]. Săratul avea gamele lui multiple, de la sarea pură, de bucătărie, la gustul lacrimilor pe care le înghițeam cu voluptate în timp ce plângeam. Cunoșteam gustul pământului. Știam gustul zăpezii, rodeam bulgării mici și sugeam cu un anume interes țurțurii de gheață desprinși de la fereastră, opalescenți, strălucind în soare dimineața” [9, p. 40-41]. Văzul, în viziunea naratoarei, își descoperă adevărata funcție cognitivă în cazul când „sunt scoși ochelarii”, miopia asigurând accesul la cunoașterea „de atunci” autentică, spontană, sensibilizatoare. Acest *văz* pătrunde în ascunzișurile lucrurilor și ale relațiilor dintre ele, captând vibrațiile și ondulațiile lor, „transparențe” și „pâlpâiri de culori” – configurând „o lume vagă, fluidă, în fireasca prelungire a ființei mele, a corpului meu viu, gânditor” [9, p. 41]. Această extensie a dimensiunii sensibile – am putea spune chiar hipersensibile – a ființei tinde să iasă la suprafață, întrucât constituie o probă esențială a umanului, revelată prin desfășurarea continuă a simțurilor și a trăirilor.

Proiecția în alteritate și reconfigurarea punctului de vedere

O trăsătură esențială a eului din narațiunea postmodernă rezidă în mobilitatea cu care acesta se proiectează în diverse lumi posibile, „se clonează” și „se reduplică” la nesfârșit, oglindindu-se în *celălalt.* Această dinamică a eului, vizibilă în proza lui M. Cărtărescu și S. Popescu, readuce în prim-plan problematica perspectivei narative și a punctului de vedere, cu funcțiile lor de semnificare și euristică. Manifestându-se la diferite niveluri ale textului, jocul alterității evidențiază multiplele sale ipostaze: alteritatea ca sumă a proiecțiilor naratoriale, alteritatea și jocurile de limbaj, alteritatea ca artă poetică [11, p. 154]. Dintre acestea, prima formă se dovedește deosebit de receptivă la inducerea lirismului în discursul narativ, favorizând liricizarea regimului narativ homodiegetic atunci când eul-narant, deschis experiențelor diverse, se proiectează în *altul* capabil de expansiuni afective. Prin intermediul acestei proiecții, naratorul explorează lumea și, simultan, își supune propria interioritate unui proces de autoanaliză. În acest caz, lirismul este parțial cenzurat, fiind disimulat prin transferul său asupra instanței alterității, care devine purtătoare a afectivității originare. Pe măsură ce interioritatea naratorului se fragmentează în mai multe euri, iar disponibilitatea sa de evaluare afectivă a propriei experiențe se intensifică, se multiplică și sursele de proliferare a lirismului în structura narațiunii.

În romanul *Travesti* de M. Cărtărescu, naratorul experimentează simultan perspective temporale și identitare diferite: cea a adultului marcat de experiențe-limită, cea a adolescentului aflat într-o relație tensionată cu lumea și o dimensiune mai profundă, susținută de memoria ancestrală. Această pluralitate identitară generează o percepție instabilă și intensă a realității, caracterizată prin registre afective și imagistice variate, de la realism dur și ironie până la fantastic și oniric. Totuși perspectiva narativă se poetizează puternic odată cu plonjarea naratorului într-o suprarealitate, care este cea a subconștientului, dominată de obsesii, halucinații onirice, exprimate printr-un repertoriu figurativ amplu, cu puternic impact afectiv. Secvențele în care tânărul proiectează imaginea unui păianjen fantastic ce îi invadează ființa se disting prin intensitatea afectivă a simbolului, care funcționează ca expresie a unei alterități interioare a adolescentului. „Veneam încet, cu mișcări somnambulice, tot mai aproape de acei cheliceri din care pica dulcele și parfumatul venin omorâtor. Înaintam prin culoarul plin de gelatină, [...] către globul acela din inima inimii lumii. Țeasta mea se bomba, se alungea ca un perete de sticlă curbă, se desfăcea într-o sfâșiere de pielițe, și creierul meu scindat, storcit, înstrăinat și totuși plin de o orbitoare fericire țâșnea din carnea dezumflată și flască și se lipea

patetic de membrana vibrândă a marelui pântece. Deveneam una cu păianjenul" [4, p. 70]. În opoziție cu optica adolescentului, cea a maturului se remarcă printr-un fel de destindere și de contemplare, în virtutea căreia se instituie o atmosferă caldă și relaxantă, ceea ce induce în narațiune un lirism intimist: „Înapoi în acvariul pustiu al vilei din Cumpătu, plin doar de aerul cameleonic – acum e auriu, mai deschis sau mai întunecat după cum norii umbresc stațiunea [...]. Descui ușa camerei mele și mă învăluie căldura sobei lăsate aprinsă. La fereastră bate aceeași creangă de pin, cenușie și cumva plină de viață, încordată și sigură pe sine. Dar trag draperiile și aprind veioza, căci viața n-are nimic de-a face cu artificiul paginilor din fața mea, care trebuie exaltat și apărat" [4, p. 18]. Astfel, în *Travesti*, alteritățile eului, adolescentul și maturul devin, pe anumite segmente ale narațiunii, centre de iradiere a lirismului în narațiune, favorizând instituirea regimului homodiegetic liric.

Descriptivul și proliferarea lirismului în regimul narativ homodiegetic

Un rol semnificativ în liricizarea regimului narativ din proza postmodernă îl are descrierea, investită aici cu o funcție distinctă. Examinând relația narativ-descriptiv, C. Mușat ajunge la câteva concluzii importante, potrivit cărora opțiunea postmoderniștilor pentru descriere este susținută de „avantajul cert al unității *poesis*-ului și *mimesis*-ului, pe de o parte, și al coexistenței structurilor lirice și epice, pe de altă parte" [8, p. 117]; de fascinația pentru realitatea „proteică" și „inepuizabilă" [8, p. 121]. Tipuri precum topografia, prosografia sau enumerația tind să privilegieze descriptivul în detrimentul epicului, estompând progresia narativă prin integrarea unor verbe, nume proprii sau alte elemente purtătoare de potențial narativ, configurând astfel veritabile matrice de semnificare [8, p. 117]. Se poate susține că descrierea configurează în text o veritabilă matrice a afectivității, întrucât, în calitate de „loc privilegiat al focalizării" [1, p. 53], ea constituie „un fragment textual în care obiectelor le sunt atribuite trăsături" [1, p. 54]. Modul în care obiectul este perceput și individualizat depinde, în mod firesc, de structura emoțional-psihologică a instanței care privește și interpretează.

Specifică narațiunii postmoderne este funcția de semnificare a descriptivului, situată în izotopia lui *a vedea* și *a interpreta*, în măsura în care obiectele exterioare devin ficțiuni interioare. Prin intermediul descrierii se constituie imaginea „ca sinteză activă", rezultat al „trăirii intenționale" a descriptorului, pentru care simbolizarea și reprezentarea se produc simultan [8, p. 119-120]. Această trăire intențională, împreună cu atitudinile afective ale naratorului, se reflectă în descriere prin așa-numitele „predicate" cu rol „calificant" [1], frecvent valorificate într-un limbaj figurativ cu efect sensibilizator, așa cum se poate observa în următoarea secvență: „**fantasticul** București exploda deodată după ***sticla* albastră** de lună. Era ca **un triptic nocturn**, de o strălucire **sticloasă, nesfârșită, inepuizabilă**. Dedesubt, vedeam o parte din șosea, cu stâlpii ei electrici **ca niște cruci de metal,** susținând firele de tramvai și becurile **roze,** care iarna scoteau din noapte ***valuri peste valuri*** de ninsoare **furioasă sau lentă**, rară ca în desenele animate sau **abundentă ca o blană**" [3, p. 10]. Sub-temele metaforizate (evidențiate cu italice), însoțite de numeroase „predicate" cu caracter evaluativ, constituite din epitete, comparații, devin indicii unei descrieri lirico-poetice a Bucureștiului, care se profilează ireal, fascinant și enigmatic la începutul romanului *Orbitor. Aripa stângă.* Alteori, una și aceeași imagine este văzută dintr-o dublă perspectivă: obiectivă și poetizată, cea din urmă constituindu-se din convertirea realității imediate într-una sufletească. În descrierea camerei din Ștefan cel Mare, naratorul cărtărescian utilizează câteva sub-teme și predicate relevante, pentru a puncta un cadru prozaic și banal: „Fereastra reflecta de obicei ***mobilierul* sărac** al încăperii, un ***dormitor*** de lemn **gălbui, *o toaletă* cu oglindă,** câteva ***plante*** [...] așezate pe masă. ***Lustra*** cu abajururi ***de sticlă verzuie***, unul dintre ele ciobit de mult timp" [3, p. 9]. Treptat, observăm cum galbenul pune încetul cu încetul stăpânire pe acest spațiu *real*, care se transfigurează sub puterea imaginației poetice a copilului, a cărui perspectiva cromatică stabilește legătura dintre exterior și interior. Elementele de decor, familiare, transfigurate, trimit deja la o altă lume, lăuntrică, ce se deschide experimentelor onirice acaparante, punând în vileag o sensibilitate halucinantă: „Spațiul galben al camerei devenea și mai galben adâncindu-se în uriașa fereastră. [...] stăteam toată după-amiaza [...] privind în ochi, ca hipnotizat, reflectul meu din oglinda străvezie a ferestrei. [...] Îmi vedeam în geamul galben, sub floarea triplă a fantomei lustrei, fața subțire ca o lamă și ochii cu cearcăne violete sub ei" [3, p. 9].

O trăsătură definitorie a descrierilor din opera lui M. Cărtărescu constă în activarea unor indici intertex-

tuali cu valoare lirică, care trimit la alte universuri poetice și contribuie, în mare măsură, la liricizarea regimului narativ homodiegetic. Prin intermediul acestor trimiteri, naratorul pare să își extindă imaginarul în spațiul ficțional al altor scriitori, recuperând și reinterpretând, în cheie profund personală, elemente lirice consacrate, pe care le integrează organic în propria experiență narativă. Secvențe precum: „Toate pierdute prin frunzișul, acum negru al plopilor și carpenilor, care mătură cerul adânc, din ce în ce mai întunecat către stele” [3, p. 12], „când toată dulceața lumii m-a desfătat” [3, p. 16] sau „Acum o clipă, cel care scrisese aici, reflectat de lacul întunecat al ceștii de cafea” [3, p. 17] ilustrează modul în care lexemele cu valoare poetică trimit la realități lirice recognoscibile din opera eminesciană sau sadoveniană, funcționând ca ecouri intertextuale. Plasate în contexte narative inedite, aceste ecouri își pierd caracterul de simplă aluzie și devin imagini poetice autonome, capabile să genereze propriul referent, păstrând, totodată, substanța lirică a operei-prototip. Ca efect, intensitatea afectivă a imaginilor sporește, rezonanța lor contextuală se amplifică, iar discursul epic se convertește, local, într-o formă de experiență lirică a eului narant, marcând o evidentă liricizare a regimului narativ homodiegetic.

În acest context, șirurile enumerative, frecvent valorificate în descrierea postmodernă, joacă un rol semnificativ în intensificarea lirismului. Prin astfel de construcții, realitatea este percepută fie ca o dispersie proliferantă de elemente, fie ca un proces de exfoliere succesivă, orientat spre revelarea unui nucleu de sens. În ambele situații, modul de reprezentare a realului este determinat de dinamica expansivă a instanței descriptive, care, reunind într-un flux continuu termeni eterogeni și lexeme cu valoare evaluativă, generează veritabile rețele de lirism ce irigă discursul narativ. O asemenea strategie descriptivă este ilustrativă pentru proza lui M. Cărtărescu, Gh. Crăciun, S. Popescu, unde enumerarea devine un instrument privilegiat de poetizare a narațiunii.

Concluzii

Cercetarea întreprinsă evidențiază faptul că liricizarea regimului narativ homodiegetic în proza postmodernă cunoaște o metamorfoză profundă, determinată de reconfigurarea statutului eului narator și de transformările paradigmatice ale discursului literar contemporan. Un prim aspect relevant îl constituie expansivitatea și pluralitatea naratorului, care devine o instanță proteică, capabilă să se multiplice, să se reflecte în alterități și să exploreze simultan multiple niveluri ale realității și ale conștiinței. Această dinamică a identității generează un lirism de profunzime, rezultat din tensiunea dintre fragmentare și aspirația către unitate, dintre imaginarul fantasmagoric și experiența concretă a ființei.

De asemenea, este demonstrată relevanța corporalității și a percepțiilor psihosomatice ca surse privilegiate ale lirismului postmodern. Trupul se transformă într-un veritabil „operator poetic”, iar integrarea dimensiunii senzoriale și fiziologice în discursul narativ contribuie la configurarea unui lirism visceral, dens, în care trăirea și reflecția se contopesc într-o experiență estetică complexă. Un rezultat important al analizei este că proiecția eului în alte instanțe identitare sau temporale conduce la multiplicarea surselor de afectivitate, în acest sens, lirismul postmodern fiind unul mediat, reflexiv și adesea tensionat. În plus, descrierea se configurează ca un spațiu privilegiat al subiectivității, unde, prin metaforizare, enumerație și intertextualitate, se construiesc veritabile „rețele lirice” ce transfigurează realitatea într-o experiență interioară. În același timp, se constată că intertextualitatea lirică sporește poeticitatea discursului narativ. Prin recuperarea și reinterpretarea unor modele consacrate, se creează un dialog fertil între tradiție și inovație, consolidând astfel caracterul stratificat și reflexiv al lirismului contemporan.

Așadar, liricizarea regimului narativ homodiegetic în proza postmodernă românească se manifestă ca o continuitate în transformare, în care lirismul este redefinit. Acesta se deplasează de la expresia directă a emoției către o interioritate complexă, intelectualizată și corporalizată, iar eul narator devine principalul vector al poeticității. Astfel, discursul narativ se transformă într-o explorare lirică a ființei, confirmând vitalitatea acestui regim în literatura contemporană.

Bibliografie:

1. BAL, M. *Naratologia*. Iași: Institutul European, 2008, 241 p. ISBN 978-973-611-539-4.
2. CĂLINESCU, M. *Cinci fețe ale modernității*. București: Univers, 1995, 335 p. ISBN 973-34-0252-4.

3. CĂRTĂRESCU, M. *Orbitor*. *Aripa stângă*. București: Humanitas, 2021, 407 p. ISBN 978-973-50-7212-4.
4. CĂRTĂRESCU, M. *Travesti*. București: Humanitas: 1994, 176 p. ISBN 973-28-0504-8.
5. CIOBANU, M.V. *Deziluziile necesare*. Chișinău: Arc, 2014, 318 p. ISBN 978-9975-61-786-4.
6. GABURA, C. *Raportul poetic/poeticitate – lirism. Câteva disocieri*. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/201079 (Accesat: 18.01.2026)
7. MANOLESCU, N. *Istoria critică a literaturii române: 5 secole de literatură.* Pitești: Paralela 45, 2008, 1526 p. ISBN 978-973-47-0359-3.
8. MUȘAT, C. *Strategiile subversiunii. Incursiuni în proza postmodernă*. Ed. a II-a. București: Cartea Românească, 2008, 389 p. ISBN 978-973-23-1963-5.
9. POPESCU, S. *Exuvii.* București: Nemira, 1997, 284 p. ISBN 973-9301-75-4.
10. POPOVICI, V. *Punctul sensibil. De la Mihai Eminescu la Mircea Cărtărescu*. Eseuri. Chișinău: Cartier, 2021, 232 p. ISBN 978-9975-86-525-8; 978-9975-79-907-2.
11. ȘLEAHTIȚCHI, M. *Romanul generației ‹80. (Geo)poetică*. Ed. a II-a. Chișinău: Cartier, 2024, 454 p. ISBN 978-9975-86-793-1.

Date despre autor:
Carolina GABURA, doctor în filologie, lector universitar, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat din Moldova.
ORCID: 0000-0002-2286-1683
E-mail: carolina.gabura@usm.md

Prezentat: 27.02.2026
Recenzat: 30.03.2026
Acceptat spre publicare: 20.05.2026